

Гліб ГОЛОВКО

Пирятинське історико-краєзнавче товариство
(Ніжин, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1196-7455>

Електронна пошта: hlebholovko2901@bigmir.net

Ігор ГОЛОВКО

Пирятинський краєзнавчий музей
(Пирятин, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4224-8392>

Електронна пошта: ihorholovko@ukr.net

**ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ «СОЮЗІВ ПОНІВЕЧЕНИХ ВОЇНІВ»
В УКРАЇНІ ЗА ЧАСІВ ГЕТЬМАНАТУ П. СКОРОПАДСЬКОГО (1918 р.)**

Автори спробували дослідити організацію союзів понівечених війною солдатів на теренах України у роки Української революції, зокрема в часи гетьманування Павла Скоропадського (весна–осінь 1918 року). Автори з'ясували причини та передумови появи цих союзів, їх функції, діяльність, відносини з державними структурами та органами місцевого самоврядування. Окремо дослідники розглядають процес підготовки та проведення Всеукраїнського з'їзду союзів понівечених воїнів, що відбувся у Києві з 10 по 22 липня 1918 року. Приділено увагу його рішенням та діяльності правління легітимізованого делегатами з'їзду Всеукраїнського союзу понівечених воїнів.

Ключові слова: Всеукраїнський з'їзд союзів понівечених воїнів, Департамент державного опікування, Міністерство народного здоров'я, Перша світова війна, Пирятин, солдати-інваліди, Українська революція.

Постановка проблеми. Міра людяності держави і суспільства у цілому часто проявляється у ставленні до найбільш нужденних верств населення. У країнах, що пережили війну, частка останніх доволі значна, серед яких сотні тисяч осіб з інвалідністю, котрі повернулися з фронтів і потребують не лише родинної підтримки. У фокусі запропонованої розвідки перебувають проблеми таких осіб, діяльність самоорганізованих спілок понівечених війною воїнів на теренах України у 1918 р. та їх взаємодія з владними структурами Гетьманату Павла Скоропадського. Вивчення цього аспекту соціальної політики Гетьманату, зрештою як і його попередників та спадкоємців на ниві українського державотворення, має велике значення для комплексного відтворення внутрішньої політики України у 1917–1920 роках. У вітчизняній історичній науці ця тема майже не знайшла висвітлення, але може бути цікавою у контексті сучасних подій. Сьогодні в Україні постали схожі проблеми, над вирішенням яких більше 100 років тому працювали органи державного управління і міського самоврядування, а саме: належне забезпечення лікувальних закладів, що

обслуговували осіб з інвалідністю внаслідок війни, обладнанням та медикаментами, боротьба з безробіттям, нестача фінансування ветеранських організацій тощо.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

Своєрідним підсумком багаторічних досліджень державотворчої діяльності Павла Скоропадського стала монографія І. С. Гуржій та О. П. Реєнта «Павло Скоропадський». Автори її не оминули і досягнення гетьмана у царині військової та соціальної політики (Гуржій, І. С. & Реєнт, О. П. 2013, с. 76–84). Проте тоді, у мирні часи, дослідники зробили акцент на створенні війська та піклуванні монархічного режиму про вдів, сиріт, хворих, безробітних, малозабезпечених у 1918 році. Життєві труднощі тисяч скалічених солдатів і ставлення до них гетьманської влади вони залишили без розгляду.

Оминули їх увагою і автори наукових статей, орієнтованих на більш детальне дослідження умов створення та функціонування Міністерства народного здоров'я, на яке було покладено опіку над понівеченими ветеранами. Історія цієї урядової інституції добре викладена у працях

Б. П. Криштопи (Криштопа, Б. П. 2000, с. 3–10), С. М. Коника та Я. Ф. Радиша (Коник, С. М. & Радиш, Я. Ф. 2003, с. 24–34). Внутрішній політиці Української Держави у галузі охорони здоров'я та соціальної політики присвятили свої роботи Л. М. Жванко (Жванко, Л. М. 2003; 2007) та Т. М. Байлема (Байлема, Т. М. 2009, с. 48–54; 2010). Однак жодного дослідження, присвяченого тогочасним спілкам, що опікувалися солдатами з інвалідністю, в Україні досі немає.

Мета статті – з'ясувати причини та передумови появи, а також розкрити особливості організації та діяльності «союзів понівечених воїнів» в Українській Державі П. Скоропадського, їх взаємодію з державними органами управління у сфері охорони здоров'я та громадської опіки і органами місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу. Незадовго до Першої світової війни, 1 січня 1913 р. на території Російської імперії було введено в дію закон від 25 червня 1912 р. «Пенсії солдатам, їх вдовам та сиротам». Він визначав право на отримання державної допомоги нижніми чинами, які втратили працездатність (як у мирний, так і воєнний час) унаслідок отриманих під час виконання службових обов'язків поранень, внутрішніх та зовнішніх пошкоджень, хвороб. Розміри державних пенсій встановлювалися у розмірі від 30 до 216 крб щорічно, залежно від ступеня втрати працездатності, що визначався лікарською комісією порозрядно: 1-й розряд – 216 крб; 2-й – 168 крб; 3-й – 108 крб; 4-й – 66 крб; 5-й – 30 крб (Блинов, И. А. (сост.). 1915, с. II–III).

З певними змінами цей закон залишався чинним і після повалення монархічного режиму в Росії у лютому 1917 року. Намагалася дотримуватися його і українська влада. Більшовицький переворот у Петрограді та інтервенція радянських військ на територію УНР фактично позбавили військових інвалідів в Україні пенсійної допомоги. Згідно з декретом Ради Народних Комісарів від 23 грудня 1917 р. загальнодержавний і місцевий комітети допомоги понівеченим воїнам були скасовані, а справи їх опіки передані до Всеросійського союзу понівечених воїнів, юрисдикція якого не поширювалася на підконтрольні УНР території. Натомість перший радянський український уряд не забороняв створювати у регіонах об'єднання солдатів-інвалідів, що у перспективі планувалося ввести під опіку Всеросійського союзу, дозволяв їм здійснювати на свої потреби т. зв. кружечний збір (по суті, узаконив жебракування), а також гарантував членам цих організацій, за наявності

відповідних документів, певні пільги: безкоштовний проїзд у залізничному транспорті, позачергове забезпечення дефіцитними товарами, і навіть залучав до реквізицій та перерозподіляв серед їх членів частину експропрійованого майна «ворогів революції».

Із відновленням Української Держави навесні 1918 р. (Грицак Я. 1996, с. 126), усупереч докорінному руйнуванню системи державних та приватних установ (Алферов А. 1916, с. 1–7), що брала на себе тягар опіки та забезпечення колишніх військовослужбовців російської армії, які отримали каліцтва під час Великої війни, його тимчасово перебрав на себе Департамент державного опікування, створений урядом при Міністерстві народного здоров'я. Установу, очолювану В. Любинським, розмістили у Києві, на Лютеранській, 32.

У своїй діяльності на місцях він спирався на губернські земські управи, комітети піклування та громадянської тверезості, притулки, губернські правління, старост, комітети допомоги біженцям, губернські міські управи та комітети понівечених воїнів. Ті ж, у свою чергу, на свої повітові та волосні відділення, повітових та волосних старост.

Уже 20 травня 1918 р. канцелярія міністра народного здоров'я та державної опіки розіслала у губернії прохання №-527: зібрати відомості про необхідну кількість коштів для асигнування найбільш злидених верств населення, включаючи осіб з інвалідністю внаслідок війни. Отримав її, наприклад, і виконуючий обов'язки Полтавського губернського старости Г. Нога.

Досі допомогу демобілізованим солдатам-інвалідам надавали такі установи, як: Відомство «цариці Марії» (щодо працевлаштування); Романовський комітет (розподіляв серед комітетів покалічених воїнів надлишкові кошти із державного бюджету); Олексіївський та Олександрівський пенсійні комітети (Сведения о капиталах, состоящих в ведении Александровского... 1915, с. 1–19); приватні благодійні фонди; земства та інші органи місцевого самоврядування тощо¹.

Окрім того, питання працевлаштування, лікування, забезпечення пенсіями, надання пільг мали бути розглянуті на запланованих у липні губернських та Всеукраїнському з'їздах понівечених воїнів. З метою організації останнього у Києві за сприяння Департаменту державного опікування і в його приміщенні було створено

¹ Державний архів Полтавської області (далі – ДАПО). Ф. 842. Оп. 1. Спр. 1. Копія «обіжника міністра народного здоров'я і державного опікування» за № 4. Арк. 73.

Тимчасове правління Всеукраїнського Союзу Понівечених Воїнів (далі – ВСПВ) у складі: Олександра Федоровича Зинов'єва – голови, Данила Лаврентійовича Козловського – товариша голови, Олександра Петровича Федорова – скарбника, і Віктора Івановича Мостовського – секретаря. Розпочати роботу Всеукраїнського з'їзду планувалося 9 липня о 10 годині ранку. Делеговані на нього представники регіональних відділень Союзу мусили внести кошти у його фонд, підготувати у письмовому вигляді доповіді про надану ними та представниками інших організацій на місцях допомогу солдатам-інвалідам та ретельно ознайомитися з винесеними на з'їзд питаннями².

Шляхи надходження у фонд з'їзду коштів, необхідних для утримання правління ВСПВ, його канцелярії та штату вільнонайманих працівників, оренди приміщень для проведення з'їзду, витрат на його організацію та розміщення учасників, мали визначати представники зацікавлених у його проведенні регіональних ініціативних груп.

Так, зокрема, на засіданні об'єднаного організаційного з'їзду Харківського та Полтавського губернських союзів понівечених воїнів було вирішено запропонувати Тимчасовому правлінню зібрати частину необхідних коштів на місці, в Києві, під час проведення благодійних вечорів, концертів, спектаклів тощо (подібний досвід мали уже більшість повітових та губернських союзів; він виявився дієвим і ним послуговувалися й надалі). Сума внеску для губернських союзів визначалася у розмірі 3 тис. крб, для повітових – 500 крб. Проте вона була нефіксована і залежала від можливостей та чисельності тієї чи іншої організації. В асигнуванні повітових союзів мали брати участь і їх волосні відділення.

Окрім того, пропонувалося звернутися до уряду з проханням надати на зазначені потреби одноразову субсидію у розмірі 100 тис. крб, мотивуючи це тим, що союзи понівечених воїнів, зокрема і ВСПВ, надавали і надають допомогу воїнам-інвалідам, яку мала надавати держава³.

У порядок денний Всеукраїнського з'їзду делегатів союзів понівечених воїнів було винесено наступні питання:

1. Звірення мандатів та повноважень.

2. Доповідь Тимчасового правління Всеукраїнського Союзу Понівечених Воїнів (Всеукраїнського Союзу Увечених Воїнів) про все зроблене для скликання з'їзду і роботу, проведеному Тимчасовим правлінням.
3. Доповідь із місць про все зроблене до цього часу союзами понівечених воїнів на місцях та про допомогу, надану іншими організаціями.
4. Вибори Комісії: 1) трудової допомоги; 2) культурно-просвітницької і учбової; 3) організації та реєстрації; 4) розробки статутів; 5) медичної та лікарняно-технічної допомоги; 6) розробки форм органів, які надають допомогу покаліченим воїнам на місцях та в центрі; 7) фінансової; 8) кооперації; 9) земельних питань і колоній інвалідів; 9) по пільгах; 10) пенсійної; 12) допомоги воїнам, які втратили зір; 13) редакційної; 14) податкової.
5. Порядок та час проведення засідань з'їзду.
6. Читання та затвердження статуту Всеукраїнського Центрального Союзу Понівечених Воїнів.
7. Доповіді комісій про роботу згідно §3.
8. Затвердження кошторису на утримання правління, вільнонайманих службовців та канцелярії Всеукраїнського Союзу Понівечених Воїнів.
9. Вибори членів Ради та правління Всеукраїнського Союзу Понівечених Воїнів⁴.

На з'їзд було делеговано по одному делегату від повітових союзів та по два – від губернських міських союзів. Рішення про їх направлення приймалося самостійно, безпосередньо на місцях. Так, наприклад, Харківську губернію представляло 13 делегатів: 11 від зареєстрованих повітових союзів, два – від міського. Однак для багатолюдної Одеси, адміністративно підпорядкованої Херсонській губернії, було зроблено виняток. Вона, як і Херсон, була представлена двома делегатами. Губернії, де не було створено губернських міських союзів, направляли на з'їзд лише представників повітових організацій. За наявності лише губернського міського союзу в регіоні до Києва надсилали лише одного його представника.

Окреме представництво на з'їзді отримали воїни, які втратили зір. До нього було обрано по одному делегату від міських губернських союзів та м. Одеси на спільному засіданні позбавлених зору воїнів.

² ДАПО. Ф. 842. Оп. 1. Спр. 1. Звернення Полтавського губернського союзу понівечених воїнів до повітових союзів. Арк. 73.

³ ДАПО. Ф. 842. Оп. 1. Спр. 1. Виписка із протоколу засідання організаційного з'їзду делегатів губернських союзів понівечених воїнів. Арк. 85.

⁴ ДАПО. Ф. 842. Оп. 1. Спр. 1. Повістка дня засідання Всеукраїнського з'їзду делегатів союзів понівечених воїнів від 9 червня 1918 року. Арк. 77.

Особистість делегатів Всеукраїнського з'їзду підтверджували мандатом про його обрання, виданим тією чи іншою регіональною організацією (союзом); завіреною випискою з протоколу про направлення на з'їзд; документом про інвалідність (свідомством медичної комісії, пенсійною книжкою); членською картою та видом на проживання (необхідним для довгострокового перебування у м. Києві)⁵.

Проведенню заходу мали передувати регіональні – губернські – з'їзди. Проте їх провели не всюди, зокрема, правління Полтавського губернського союзу понівечених воїнів 4 липня повідомило правління повітових союзів про перенесення зборів. Їх планували здійснити після повернення делегатів із Києва⁶.

Варто зазначити, що підготовка самого з'їзду і діяльність місцевих союзів проходила в умовах ствердження гетьманського диктату і жорсткої боротьби нового режиму зі своїми політичними опонентами. Це унеможливило подання його делегатами будь-яких соціально-економічних претензій, а тим більше політичних зауважень до влади. Показовим є дозвіл на проведення засідання Пирятинського повітового союзу понівечених воїнів (його метою було обрання делегата на Всеукраїнський з'їзд) у будинку Моносзона на вул. Прилуцькій (поблизу міської управи), виданий повітовим старостою: «Зібрання членів союзу інвалідів безробітних воїнів на 7 липня с./р. (1918) дозволяється, з умовою, що за балачки на зібранні політичного характеру відповідають голова і члени зібрання» [правопис збережено. – авт.]⁷.

Утім, вибраний пирятинськими воїнами-інвалідами делегат – Петро Степанович Зимовець, як і десятки інших, зміг потрапити до столиці і взяти участь у роботі з'їзду, що розпочався 10 липня 1918 р., і отримати відповідне посвідчення⁸.

Усі учасники отримали можливість безкоштовно розміститися в цоколі («з напівпід-

вальною атмосферою») будинку за адресою вул. Велика Володимирівська, 94 та харчуватися у Київському союзі військових інвалідів на весь час проведення заходу (по факту – лише до 17 липня)⁹. Решту витрат, враховуючи мінімальні одноосібні добові витрати на проживання в столиці: 40 крб для незрячих та позбавлених можливості самостійно пересуватися (з урахуванням оплати послуг візника) та 25–30 крб для інших, а також вартість залізничних квитків (оскільки безкоштовний проїзд за посвідченнями союзів військових інвалідів у цей час було скасовано), мали компенсувати відряджуючі організації¹⁰. Проте не усі були готові виділити делегатам відповідні суми, які замість очікуваних 25–30 крб добових могли отримати лише 15. Про компенсацію вимушеної затримки у Києві на три дні після закінчення з'їзду (22.07.1918 р.), у зв'язку зі страйком залізничників, й не йшлося¹¹.

Одним із пріоритетних напрямів у роботі Міністерства народного здоров'я та правління ВСПВ стала реабілітація та лікування понівечених ветеранів. В умовах обмеженості фінансів гетьманський уряд віднайшов можливість оплатити програму їх безкоштовного оздоровлення та лікування в санаторіях («грязелечебницах») Одеси (500 ліжок), Слов'янська (200 ліжок), Голої Пристані та Миргорода, де нещодавно відкрили нове мінеральне джерело¹².

За платню колишні українські солдати могли пройти лікування і на курортах Тавриди, яка хоч і не входила до складу Української держави, проте, перебувала під контролем союзного гетьманської України, пронимецького, Кримського крайового уряду під керівництвом генерал-лейтенанта М. О. Сулькевича (Зарубин, В. Г. 2013, с. 84–99).

У вересні 1918 р. правління Всеукраїнського Союзу Понівечених Воїнів поставило собі за мету об'єднати усіх військових інвалідів держави

⁵ ДАПО. Ф. 842. Оп. 1. Спр. 1. Повідомлення Полтавського губернського союзу понівечених воїнів про вимоги до делегатів Всеукраїнського з'їзду союзів. Арк. 78.

⁶ ДАПО. Ф. 842. Оп. 1. Спр. 1. Виписка із протоколу засідання організаційного з'їзду делегатів губернських союзів понівечених воїнів. Арк. 85.

⁷ ДАПО. Ф. 842. Оп. 1. Спр. 1. Дозвіл пирятинського повітового старости Пирятинському союзу понівечених воїнів на проведення засідання від 03.07.1918 р. Арк. 101.

⁸ ДАПО. Ф. 842. Оп. 1. Спр. 1. Повістка дня засідання Всеукраїнського з'їзду делегатів союзів понівечених воїнів від 9 червня 1918 року. Арк. 77.

⁹ ДАПО. Ф. 842. Оп. 1. Спр. 1. Повідомлення правління Всеукраїнського Союзу Понівечених Воїнів від 16.07.1918 р. Арк. 119.

¹⁰ ДАПО. Ф. 842. Оп. 1. Спр. 1. Звернення делегатів Всеукраїнського з'їзду союзів понівечених воїнів від Полтавської губернії до губернського правління щодо збільшення розміру добових та витрат на проїзд. Арк. 120.

¹¹ ДАПО. Ф. 842. Оп. 1. Спр. 1. Повідомлення Полтавського губернського союзу понівечених воїнів про вимоги до делегатів Всеукраїнського з'їзду союзів. Арк. 78.

¹² ДАПО. Ф. 842. Оп. 1. Спр. 1. Звіт П. С. Зимовця про перебування на Всеукраїнському з'їзді союзів понівечених воїнів у місті Києві. Арк. 121.

в єдину «потужну організацію на засадах самодіяльності та самопомоги самих понівечених воїнів» і надати цим можливість кожному з них «твердо» забезпечити своє існування¹³. Однак для виконання цього завдання насамперед треба було з'ясувати хоча б у загальних рисах, що собою насправді являли спонтанно утворені об'єднання понівечених воїнів на місцях: волосні, міські та повітові. Розіслані правлінням у повітові союзи анкети¹⁴, що разом із запитаннями про фінанси, діяльність, власність, структуру та кількість членів повітових організацій, включали відомості про загальну кількість волостей у кожному повіті, а також кількість волосних і міських союзів як тих, що ввійшли до повітових, так і незалежних від них, значною мірою допомогли це здійснити.

Повною мірою реалізувати свої наміри ВСПВ не зміг. Антигетьманський переворот і падіння уряду П. Скоропадського, який визнавав право військових інвалідів як російсько-японської, так і Великої війни на отримання пенсій та пільг, остаточно підірвали систему державної опіки та вибили ґрунт з-під ніг регіональних об'єднань понівечених воїнів. Не вдалося покращити свого становища «убогим військовим калікам» і після повернення більшовиків. Останні взагалі не схильні були шанувати ветеранів імперіалістичних воєн. Вочевидь, спроби завоювати їх прихильність (як і прихильність багатьох інших українських громадських організацій) на початку 1918 р. варто пояснювати усвідомленням своєї доволі хиткої позиції в Україні того часу.

Висновки. Особливість соціальної політики Павла Скоропадського була зумовлена своєрідністю його становища, яке визначив нелегітимний спосіб його приходу до влади. Основними документами, що заклали підґрунтя правової регуляції його держави, стали: «Грамота до всього українського народу» та «Закони про тимчасовий державний устрій», прототипом яких, вочевидь, були «Основні закони» Російської імперії у редакції 23 квітня 1906 року. До перевороту в Україні не втрачав своєї чинності і весь масив законів щодо опіки над колишніми військовослужбовцями, у тому числі солдатами-інвалідами.

¹³ ДАПО. Ф. 842. Оп. 1. Спр. 1. Телефонограма Полтавського губернського союзу понівечених воїнів правлінням Пирятинського союзу понівечених воїнів від 04.07.1918 р. Арк. 102.

¹⁴ ДАПО. Ф. 842. Оп. 1. Спр. 1. Дозвіл пирятинського повітового старости Пирятинському союзу понівечених воїнів на проведення засідання від 03.07.1918 р. Арк. 101.

Проте через руйнування колишніх інституцій соціальної підтримки їх виконання часто видавалося неможливим. Делегувати частину обов'язків, зокрема з піклування про понівечених воїнів, органам місцевого самоврядування, як це практикувалося в Російській імперії до 1917 р., гетьман не міг. Члени багатьох із них займали відверту антиурядову позицію, підпавши під вплив партій соціалістичної орієнтації (Рубльов, О. С. & Рент, О. П. 1999, с. 109–113).

У цих умовах функцію підтримки та піклування про скалічених ветеранів перебрав на себе створений урядом Департамент державного опікування у Міністерстві народного здоров'я. Спираючись на створені ще за часів УНР «союзи понівечених воїнів», він спробував сформувати нову управлінську вертикаль, що давала б можливість здійснювати облік та надавати адресну допомогу саме цій категорії громадян. Проведений у липні 1918 р. Всеукраїнський з'їзд понівечених воїнів фактично її визнав, затвердивши статут Всеукраїнського союзу понівечених воїнів та обравши його правління, яке не тільки мало отримувати і виконувати розпорядження уряду у сфері соціальної підтримки військових інвалідів, а й впливати на формування цих рішень. Відповідним чином всередині ВСПВ відбувалася взаємодія між волосними, повітовими, міськими та губернськими союзами.

Вочевидь, у подальшому створена вертикаль могла стати ще й одним із провідників політики кооперації, прихильником якої виступав глава держави. Про це свідчать уже перші ініціативи керівництва ВСПВ з підтримки кооперації губернських та повітових союзів. Чи вирішило б це питання нестачі бюджетних коштів на фінансування адресованої понівеченим воїнам статті соціальних витрат і безробіття в країні, на жаль, невідомо.

Водночас варто зазначити, що ставлення до солдатів-інвалідів за правління гетьмана було значно кращим, ніж за УНР, Директорії чи при більшовиках. Кращим воно було і від піклування про своїх ветеранів-калік союзників – німців. У Веймарській республіці вони могли сподіватися лише на офіційний дозвіл жебракувати на вулицях та поблизу храмів (Кредер, А. А. 1996, с. 63–64), тобто отримали право на вже згаданий «кружечний збір». Сьогодні Україна має вивчати та враховувати відповідний історичний досвід для здійснення належної державної політики у сфері соціального захисту ветеранів, зокрема осіб з інвалідністю внаслідок війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

- Сведения о капиталах, состоящих в ведении Александровского комитета о раненых. (1915). Пг: Б. и., 19 с.
- Алферов, А. (1916). *К вопросу о постановке обучения больных и раненых воинов, находящихся на излечении в госпиталях Всероссийского союза городов*. Б. м.: Б. и., 7 с.
- Байлема, Т. М. (2009). Охорона здоров'я як важливий напрям діяльності українських урядів доби національно-визвольних змагань 1917-1921 рр. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. № 1 (48), с. 48–54.
- Байлема, Т. М. (2010). *Соціальна політика національних урядів України у 1917-1920 рр. (на матеріалах Подільської губернії)*: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. – Історія України. Київ, 238 с.
- Блинов, И. А. (сост.). (1915). *Пенсии солдатам, их вдовам и сиротам: закон 25 июня 1912 года с изданными в дополнение его инструкциями и разъяснениями Правительств. сената: (уст. пенс. Св. зак. т. III по прод. 1912 г. ст. 807-865)*. Пг.: Сенат. тип., 77 с.
- Грицак, Я. (1996). *Нариси історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст.* Київ: Генеза, 360 с.
- Гуржій, О. І. & Реєнт, О. П. (2013). *Павло Скоропадський*. К.: Арій, 384 с.
- Жванко, Л. М. (2003). *Внутрішня політика Української Держави у галузі охорони здоров'я та соціального захисту населення (квітень – грудень 1918 року)*. Харків: Прапор, 304 с.
- Жванко, Л. М. (2007). *Соціальні виміри Української Держави (квітень – грудень 1918 р.)*. Харків: Прапор, 224 с.
- Зарубин, В. Г. (2013). *Крым в годы смуты, 1917–1921 гг. Проект «Украина»*. Харьков: Литагент «Фолио», 220 с.
- Коник, С. М. & Радиш, Я. Ф. (2003). Державне управління охороною здоров'я в період Гетьманату та в добу Української Народної Республіки (1917-1920 рр.). *Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України*. № 4, с. 24–34.
- Кредер, А. А. (1996). *Новейшая история. XX век*. М.: ЦГО, 312 с.
- Криштопа, Б. П. (2000). Органи управління та керівництво охороною здоров'я в період української державності 1917-1919 рр. *Аганіт*. № 12, с. 3–10.
- Рубльов, О. С. & Реєнт, О. П. (1999). *Українські визвольні змагання 1917-1921 рр. (Ред. В. А. Смолій). Україна крізь віки*. (в 15 т., Т. 10). К.: Альтернативи, 320 с.

REFERENCES

- Svedeniya o kapitalah, sostoyashchih v vedenii Aleksandrovskogo komiteta o ranenyyh [Information on the Funds Administered by the Alexandrovsky Committee for the Wounded]. (1915). Pg: B. i., 19 s. [in Russian].
- Alferov, A. (1916). *K voprosu o postanovke obucheniya bolnyh i ranenyyh voinov, nahodyashchihsya na izlechenii v gospitalyah Vserossiiskogo soyuza gorodov* [On the issue of organizing the training of sick and wounded soldiers undergoing treatment in hospitals of the All-Russian Union of Cities]. B. m.: B. i., 7 s. [in Russian].
- Bailema, T. M. (2009). Okhorona zdorovia yak vazhlyvyi napriam diialnosti ukrainskykh uriadiv doby natsionalno-vyzvolnykh zmahan 1917 1921 rr. [Healthcare as a Key Area of Activity of Ukrainian Governments During the National Liberation Struggles of 1917–1921]. *Visnyk Akademii pratsi i sotsialnykh vidnosyn Federatsii profspilok Ukrainy*. № 1 (48), s. 48–54. [in Ukrainian].
- Bailema, T. M. (2010). *Sotsialna polityka natsionalnykh uriadiv Ukrainy u 1917 1920 rr. (na materialakh Podilskoi hubernii)* [Social Policy of the National Governments of Ukraine in 1917–1920 (based on Materials from the Podillia Province)]. (Candidate's Thesis). Kyiv, 238 s. [in Ukrainian].
- Blinov, I. A. (comp.). (1915). *Pensii soldatam, ih vdovam i sirotam: zakon 25 iyunya 1912 goda s izdannymi v dopolnenie ego instruktsiyami i razyasneniyami Pravitelstv. senata: (ust. pens. Sv. zak. t. III po prod. 1912 g. st. 807-865)* [Pensions for Soldiers, Their Widows, and Orphans: The Law of June 25, 1912, with Supplementary Instructions and Explanations Issued by the Governing Senate (Pension Provisions from Volume III of the Code of Laws, 1912 Continuation, Articles 807-865)]. Pg.: Senat. tip., 77 s. [in Russian].

Hrytsak, Ya. (1996). *Narysy istorii Ukrainy: formuvannia modernoi ukrainskoi natsii XIX–XX st.* [Essays on the History of Ukraine: Formation of the Modern Ukrainian Nation in the XIX–XX Centuries]. Kyiv: Heneza, 360 s. [in Ukrainian].

Hurzhi, O.I. & Reient, O.P. (2013). *Pavlo Skoropadskiy* [Pavlo Skoropadskiy]. K.: Arii, 384 s. [in Ukrainian].

Zhvanko, L. M. (2003). *Vnutrishnia polityka Ukrainiskoi Derzhavy u haluzi okhorony zdorovia ta sotsialnoho zakhystu naseleння (kviten – hruden 1918 roku)* [Domestic Policy of the Ukrainian State in Healthcare and Social Protection (April – December 1918)]. Kharkiv: Prapor, 304 s. [in Ukrainian].

Zhvanko, L. M. (2007). *Sotsialni vymiry Ukrainiskoi Derzhavy (kviten – hruden 1918 r.)* [Social Dimensions of the Ukrainian State (April – December 1918)]. Kharkiv: Prapor, 224 s. [in Ukrainian].

Zarubin, V. G. (2013). *Krym v roky smuty, 1917–1921 gg. Proekt “Ukraina”* [Crimea During the Years of Turmoil, 1917–1921. Project “Ukraine”]. Harkov: Litagent “Folio”, 220 s. [in Russian].

Konyk, S. M. & Radysh, Ya. F. (2003). *Derzhavne upravlinnia okhoronoiu zdorovia v period Hetmanatu ta v dobu Ukrainiskoi Narodnoi Respubliki (1917–1920 rr.)* [State Management of Healthcare During the Hetmanate and the Era of the Ukrainian People’s Republic (1917–1920)]. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnogo upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy*. № 4, s. 24–34. [in Ukrainian].

Kreder, A. A. (1996). *Noveishaia ystoriya. XX vek* [Modern History. The XX Century]. M.: TsGO, 312 s. [in Russian].

Kryshtopa, B. P. (2000). *Orhany upravlinnia ta kerivnytstvo okhoronoiu zdorovia v period ukrainskoi derzhavnosti 1917–1919 rr.* [Governing Bodies and Leadership of Healthcare During the Period of Ukrainian Statehood (1917–1919)]. *Ahapit*. № 12, s. 3–10. [in Ukrainian].

Rublov, O. S. & Reient, O. P. (1999). *Ukrainski vyzvolni zmahannia 1917–1921 rr.* [Ukrainian Liberation Struggles of 1917–1921]. (Red. V. A. Smolii). *Ukraina kriz viky*. (v 15 t., T. 10). K.: Alternatyvy, 320 s. [in Ukrainian].

Hlib HOLOVKO

Pyriatyn Historical and Local Lore Society

(Nizhyn, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1196-7455>

Ihor HOLOVKO

Pyriatyn Local History Museum

(Pyriatyn, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4224-8392>

**ORGANIZATION AND ACTIVITIES OF THE
“UNIONS OF MAIMED WARRIORS” IN UKRAINE
DURING THE HETMANATE OF P. SKOROPADSKYI (1918)**

The article represents the first attempt to study the organization of unions of soldiers maimed by war in Ukraine during the years of the Ukrainian Revolution, specifically during the rule of Hetman Pavlo Skoropadskiy (spring–autumn 1918).

The article examines the reasons and preconditions for the emergence of these unions, their functions, activities, and relations with state structures and local self-governance bodies. Particular attention is given to their interaction with the Department of State Care established under the Ministry of Public Health, led by V. Liubynskiy, as well as with provincial zemstvo administrations, care committees, sobriety societies, provincial authorities, elder administrations, refugee assistance committees, and municipal administrations at the provincial and district levels.

A separate section is devoted to the preparation and conduct of the All-Ukrainian Congress of Maimed Warriors’ Unions, which took place in Kyiv from July 10 to 22, 1918. The agenda of the congress is provided, along with details about the living conditions, food supply, daily financial support, and travel arrangements for the congress delegates. The article also highlights the resolutions of the congress and the activities of the executive board of the All-Ukrainian Union of Maimed Warriors, legitimized by the congress delegates. Key figures in

the leadership included the chairman, Oleksandr Fedorovych Zinoviev; vice-chairman, Danylo Lavrentiiovych Kozlovskiy; treasurer, Oleksandr Petrovych Fedorov; and secretary, Viktor Ivanovych Mostovskiy.

A brief analysis is provided of the attitudes toward disabled soldiers held by representatives of various Ukrainian political regimes vying for power in the country during this period. The article also explores the relationship between the Hetmanate's Ministry of Public Health and the Crimean Regional Government of Lieutenant General M. O. Sulkevych regarding the provision of medical treatment for disabled Ukrainian soldiers in sanatoriums under the latter's jurisdiction.

The sources of funding for both regional unions of disabled soldiers and the All-Ukrainian Union are disclosed.

The relevance of this research is underscored by contemporary events: the ongoing russian-Ukrainian war and the steadily increasing number of maimed soldiers in Ukraine today, significantly surpassing the figures recorded during the First World War.

Keywords: *All-Ukrainian Congress of Maimed Warriors' Unions, Department of State Care, Ministry of Public Health, First World War, Ukrainian Revolution, Pyriatyn, disabled soldiers.*